

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Over de zin van onderzoek en sommige kritiek

Hoogerwerf, A.

Citation

Hoogerwerf, A. (1967). Over de zin van onderzoek en sommige kritiek. *Acta Politica*, 3: 1967/1968(1), 74-78.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450819>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450819>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

een wijdlopige, meerduidige en voor mij voornamelijk betekenisloze indeling, die als tegenstelling van het gangbare begrip typologie het best als een *anti-typologie* kan worden gekenschetst.

Nu is Hoogerwerf natuurlijk geheel vrij om af te wijken van het gangbare spraakgebruik. In dat geval mag men echter van hem verwachten dat hij uiteenzet, waarom hij niet tevreden is met de ordeningsprocedures die vervat zijn in het gangbare typologiebegrip, waarom hij zijn tegengestelde procedures eveneens als typologie aanduidt en op welke theoretische en praktische gronden hij de voorkeur geeft aan zijn anti-typologie boven de gangbare ordeningsprocedures.

Vooralsnog houd ik het erop dat zijn poging om op grond van op zichzelf interessant basismateriaal 'een beschrijvende analyse te geven van bepaalde verbondenheden, weerstanden en voorstellingen van de Nederlandse kiezers ten aanzien van de Nederlandse politieke partijen en binnen dat kader tot een empirisch gefundeerde typologie van de Nederlandse politieke partijen te komen.' (p. 328) als mislukt moet worden beschouwd.

OVER DE ZIN VAN ONDERZOEK EN SOMMIGE KRITIEK

door A. Hoogerwerf

Bij Daudts poging tot kritiek op mijn artikel De Nederlandse kiezers en het partijstelsel meen ik enkele korte aantekeningen te moeten maken.

1 OP DE INDEX?

In zijn kritiek op de *indices* onderscheidt Daudt niet voldoende tussen de afzonderlijke kiezers van een bepaalde partij en de gezamenlijke kiezers (het electoraat) van een bepaalde partij. Evenmin onderscheidt hij voldoende tussen absolute aantallen en percentages. Het was mij, zoals uit de tekst (p. 302) duidelijk blijkt, te doen om de verbondenheid van het totale electoraat van een partij met een andere partij. Daarom heb ik het totale electoraat van elke partij eenzelfde gewicht toegekend, namelijk door het tot honderd eenheden (procenten) te herleiden. Dat achter die honderd procent verschillende absolute aantallen afzonderlijke kiezers schuil gaan, doet niets ter zake.

De bewering van Daudt dat in mijn index de kiezers van grote partijen een kleine wegingscoëfficiënt zouden krijgen, terwijl daarentegen de kiezers van kleine partijen een grote wegingscoëfficiënt zouden krijgen, is irrelevant. Het totale electoraat van een kleine partij krijgt in de index een even groot gewicht als dat van een grote partij

(namelijk 100 procent), dus in feite geen gewicht, en terecht, omdat het gaat om de verbondenheid binnen een bepaalde partij ten opzichte van een andere partij. Het enige wat in de constructie van de index wel meetelt, is het percentage kiezers binnen een bepaalde partij dat een bepaalde 'tweede keus' doet.

De twee mogelijkheden waaruit ik volgens Daudt moet kiezen, vormen een vals dilemma. Ik kies niet, zoals hij meent, voor zijn tweede mogelijkheid, waarbij de kiezers minder meetellen naarmate hun partij groter is. Ik kies voor een derde mogelijkheid, waarbij alleen het variërende percentage dat een bepaalde tweede keus doet, meetelt. De berekening zoals Daudt die voorstelt, scheidt een scheef beeld, doordat hij bijvoorbeeld het kleinere totale electoraat van D'66 een kleinere kans op verbondenheid met de PvdA geeft dan omgekeerd.

De theoretische betekenis van mijn indices is dat zij bepaalde vormen van verbondenheid en weerstand van het totale electoraat van een bepaalde partij operationeel maken. Het theoretisch belang van de begrippen verbondenheid en weerstand hoeft na alle sociometrie en andere theorievorming en onderzoek niet meer te worden aangetoond. Praktisch hebben de indices, zoals politici en journalisten zeer wel blijken te beseffen, betekenis met het oog op de eventuele vernieuwing van het partijstelsel, de tactiek ten aanzien van samenwerking of oppositie tussen partijen en de propaganda voor bepaalde partijen. Voor partij A is niet alleen van belang hoe het electoraat van partij B tegenover partij A staat en omgekeerd, maar ook hoe de verhouding tussen de verbondenheid in die twee richtingen is en hoe groot hun gezamenlijke omvang is, vergeleken met de omvang van de verbondenheid tussen andere paren van partijen. Wil men deze vergelijking mogelijk maken, dan moet men bij de constructie van de index alle partijen eenzelfde gewicht geven. Van misleiding kan hier geen sprake zijn, aangezien iedere lezer alles kan narekenen.

Over de index van de *richting* van verbondenheid en weerstand zou ik ongeveer dezelfde opmerkingen als hierboven kunnen maken. Daudt geeft op dit punt een onjuiste voorstelling van zaken, door voorbij te gaan aan mijn definitie van tweezijdigheid en aan mijn opmerking 'Dit saldo betreft dan uitsluitend de eenzijdigheid of tweezijdigheid der verbondenheid bij een gegeven omvang der verbondenheid' (p. 304). Als de verbondenheid van weerskanten nihil is, kan men dit verschijnsel zeer wel tweezijdig noemen. Uiteraard bevindt men zich dan op de grens van verbondenheid en weerstand.

2 TYPISCH?

De *typologie* is volgens Daudt niet gezien door de ogen van de kiezers. Inderdaad, maar dat heb ik ook niet beweerd. Ik heb slechts ge-

schreven dat de typologie gebaseerd is op 'de partijen, gezien door de ogen van de kiezers'. Het is m.a.w. een typologie van voorstellingen en beweegredenen der kiezers ten aanzien van de door hen gekozen partij.

Hoe Daudt er toe kan komen te beweren dat de ordening niet sluitend en wel overlappend is, en dat indelingscriteria geheel ontbreken, moet de aandachtige lezer van het artikel een raadsel zijn. De indelingscriteria zijn in het artikel duidelijk genoemd, namelijk 'voorstellingen van kiezers ten aanzien van de door hen gekozen partijen en redenen voor hun partijkeus'. Die voorstellingen en redenen werden gepeild door middel van in het artikel expliciet vermelde vragen (p. 314). Er was een reeks van uitspraken, zoals bijvoorbeeld 'Deze partij komt op voor mensen zoals ik'.

De *voorstellingen* werden ten aanzien van elke uitspraak gepeild door middel van de vraag: 'Ik zal u enkele zinnen voorlezen over de partij waarop u de vijftiende februari gestemd heeft. Wilt u steeds zeggen: 'Dat is zo' of 'Dat is niet zo?'

De *redenen* werden gepeild door middel van de vraag: 'Ik lees nu de zinnen voor waarvan u zei: 'Dat is zo'. Wilt u bij elke zin zeggen of dat voor u ook een reden is geweest om op deze partij te stemmen?'

De *hoofdrede*nen werden gepeild door middel van de vraag: 'Hier ziet u de zinnen waarvan u zei dat het voor u een reden is geweest om op deze partij te stemmen. Wilt u nu zeggen welke van deze redenen u zelf de belangrijkste vindt om op deze partij te stemmen?'

Dit waren drie indelingscriteria. Een vierde indelingscriterium, dat in het artikel eveneens expliciet genoemd werd, was de tweedeling in partijen waarvan respectievelijk wel of niet een hoger percentage kiezers dan van de steekproef als geheel (m.a.w. een meer dan gemiddeld percentage) antwoordde 'Dat is zo', 'Dat is een reden' of 'Dat is de belangrijkste reden' (pp. 316, 317).

De vier indelingscriteria zijn toegepast op de antwoorden ten aanzien van elk der in de vragenlijst geciteerde uitspraken. Zo hadden we ten aanzien van elk der uitspraken een zesdeling, die later werd gereduceerd tot een tweedeling. Op het punt van de uitspraak 'Mijn beginsel eist dat ik op deze partij stem' bijvoorbeeld werden zes gevallen onderscheiden, namelijk:

- 1 twee mogelijkheden op het punt van de *voorstellingen*, namelijk:
 - (1a) partijen waarvan een meer dan gemiddeld percentage kiezers over de geciteerde uitspraak zegt 'Dat is zo';
 - (1b) partijen waarvan een (minder dan) gemiddeld percentage kiezers over dezelfde uitspraak zegt 'Dat is zo';
- 2 twee mogelijkheden op het punt van de *redenen*, namelijk:
 - (2a) partijen waarvan een meer dan gemiddeld percentage kiezers over de geciteerde uitspraak zegt 'Dat is een reden';

(2b) partijen waarvan een (minder dan) gemiddeld percentage kiezers over dezelfde uitspraak zegt 'Dat is een reden';

3 twee mogelijkheden op het punt van de *hoofdrede*nen, namelijk:

(3a) partijen waarvan een meer dan gemiddeld percentage kiezers over de geciteerde uitspraak zegt 'Dat is de belangrijkste reden';

(3b) partijen waarvan een (minder dan) gemiddeld percentage kiezers over de zelfde uitspraak zegt 'Dat is de belangrijkste reden'.

Deze zesdeling is een sluitende, eenduidige, niet overlappende indeling. De zesdeling is tot een beknopte, sluitende, eenduidige en zinvolle tweedeling gereduceerd door slechts die partijen, die in het zojuist vermelde schema zowel onder 1a als onder 2a en 3a voorkomen, als beginselpartijen te typeren. De overige partijen zijn per definitie 'anders dan beginselpartijen'.

Een soortgelijke werkwijze als zojuist op het punt van het beginsel is toegepast, is ook toegepast op het punt van het groepsbelang, de traditie etcetera. Op deze wijze ontstond naast een tweedeling in beginselpartijen en andere dan beginselpartijen ook een tweedeling in belangenpartijen en andere dan belangenpartijen, een tweedeling in traditionele partijen en andere dan traditionele partijen, enzovoorts. Elk van deze tweedelingen kan men als een afzonderlijke typologie beschouwen of, om het net zo mooi als Daudt te zeggen, als een gereduceerde meerdimensionale ordening. Ik heb dus met reeksen van typologieën gewerkt.

In plaats van dit alles expliciet te stellen, heb ik in de tekst korthedshalve gesproken van 'de typologie' en van 'de typen' (p. 319). Ook heb ik eveneens korthedshalve, maar ditmaal wel expliciet, in het samenvattende overzicht (p. 319) wel de beginselpartijen vermeld, maar niet de 'andere dan beginselpartijen', wel de belangenpartijen, maar niet de 'andere dan belangenpartijen', enzovoorts.

Dat — om bij Daudts voorbeeld te blijven — de PvdA zowel een belangenpartij als een vrijheids- en gelijkheidspartij wordt genoemd, is helemaal geen bezwaar, evenmin als het een bezwaar is dat de PvdA volgens een bepaalde niet door mij gebruikte typologie een vereniging is, volgens een andere typologie een politieke partij, volgens weer een andere indeling een socialistische partij. De opmerking van Daudt dat op p. 321 alle partijen als beginselpartij worden beschouwd, is onjuist. Wel worden daar, binnen het gezichtspunt van het belangrijkste beginsel, zowel de beginselpartijen als andere partijen ingedeeld in vrijheidspartijen, gelijkheidspartijen en andere.

Een opmerking in het artikel die misverstand heeft kunnen wekken, is dat D'66 in de typologie ontbreekt (p. 319). Er had moeten staan dat D'66 in de hier vermelde typen ontbreekt. Uit het bovenstaande is duidelijk dat D'66 behoort tot de 'andere dan beginselpartijen', 'andere

dan belangenpartijen' enzovoorts.

De theoretische en praktische betekenis van de typologie kan duidelijk zijn voor wie weet op welke subjectieve en onzekere gronden tot nu toe de Nederlandse partijen vaak in bepaalde typen zijn ingedeeld.

3 CONCLUSIE

In een voetnoot heb ik mij erkentelijk getoond voor kritiek die op een concept voor het artikel door enkele politicologen was uitgeoefend. Onderzoek en theorievorming zijn in de Nederlandse politicologie nog maar nauwelijks begonnen en opbouwende kritiek is in deze pioniersfase meer dan ooit nodig. Ik voor mij speel liever de rol van theoreticus en onderzoeker dan die van criticus, maar het is Daudts goed recht een andere voorkeur te hebben.

Van een kritiek zoals Daudt die thans op mijn artikel heeft uitgeoefend, kan ik echter de zin niet inzien. Zijn met veel grote woorden (zoals 'praktisch misleidend' en 'theoretisch irrelevant') en onvolledige citaten geponeerde bezwaren houden geen steek. De procedure die ik heb gevolgd, en die voldoet aan de eisen van de literatuur waarop hij zich beroept, heeft hij eenvoudig niet herkend.

Aangezien een artikel aan de eisen van bondigheid moet beantwoorden, had ik mij ditmaal op onderzoeksresultaten geconcentreerd en de theoretische en methodologische aspecten zeer summier behandeld. Het kan Daudt echter uit mijn publikaties en uit andere communicaties zeer wel bekend zijn, dat ik aan theorievorming en methodologie veel aandacht pleeg te schenken. Het ontbreken van geleerd aandoende literatuuropgaven, zoals iedere hoogleraar die door een assistent kan laten samenstellen, is nog geen voldoende reden om te suggereren dat de schrijver van een bepaald artikel niet op de hoogte is van de vakliteratuur.

Mijn conclusie is dat Daudt zich weer eens door zijn voorkeur voor kritiek boven eigen onderzoek en eigen theorievorming heeft laten meeslepen. Zijn kritiek is zakelijk beschouwd onjuist en brengt de politicologie geen stap vooruit.

DISCUSSIE

Op het artikel van Dr. Lipschits in het vorige nummer, 'De organisatorische structuur der Nederlandse politieke partijen,' *Acta Politica* jaargang II 1966/1967 afl. 4, p. 265-296, zijn reacties binnengekomen van de heer J. M. Hoonhout van het secretariaat van de Katholieke Volks Partij en dr. A. J. Verbrugh, secretaris van het Gereformeerd Politiek Verbond. Hieronder publiceert de redactie hun bezwaren vergezeld van het commentaar van de heer Lipschits:

1 *Hoonhout*: In schema 7 op p. 285 dienen de min-tekens in de eerste twee kolommen plus-tekens te zijn. Ten onrechte zou men uit Lipschits' overzicht kunnen afleiden dat de partijraad van de KVP, het hoogste politieke orgaan, bijv. het beleid van de KVP-fractie niet zou bespreken en geen adviezen aan bestuur of fracties geven.

Lipschits: De reglementen van de KVP kennen de partijraad deze functie niet toe. Volgens art. 32 lid 4 geeft de voorzitter van de KVP-fractie '... als regel in de gewone vergadering van de Partijraad voorlichting omtrent de staatkundige toestand en het parlementaire werk...' Dit betekent niet per se een bespreking door de partijraad van het fractiebeleid.

Ook afgezien van de reglementen wordt in de praktijk zeker niet altijd over alle belangrijke kwesties door de fractie 'voorlichting' gegeven aan de partijraad, laat staan dat deze het fractiebeleid zou 'bespreken'. In febr. 1963 bijv., toen de zo belangrijke radio- en televisiekwestie aan de orde was, werd hierover aan de partijraad geen voorlichting gegeven met het argument dat men 'de broedende kip niet wilde storen'.

2 *Hoonhout*: In schema 10 op p. 289 dient het min-teken in de tweede kolom een plus-teken te zijn, want het hoofdbestuur voert wél besluiten van de partijraad uit.

Lipschits: In art. 29 lid 3 van het reglement leest men: 'Het Partijcongres is bevoegd wensen kenbaar te maken aan het Partijbestuur. Het Partijbestuur is gebonden deze wensen te doen beoordelen in de daartoe geëigende organen van de partij.' Er blijft een duidelijk verschil bestaan tussen enerzijds een *plicht* van het hoofdbestuur om besluiten van het partijcongres uit te voeren, en anderzijds de *bevoegdheid* van het partijcongres om aan het hoofdbestuur wensen kenbaar te maken, ook al is dit gekoppeld aan de verplichting voor het hoofdbestuur om die wensen 'te doen beoordelen'.

3 *Hoonhout*: In schema 11 op p. 294 moet het min-teken in de vierde kolom een plus-teken zijn, evenals het min-teken in de laatste kolom van dit schema. *Lipschits*: Deze functies van het dagelijks bestuur worden niet in de reglementen van de KVP vermeld.

4 *Hoonhout*: Als men alleen afgaat op reglementaire bepalingen maakt men gemakkelijk de gesignaleerde fouten. Echter kan men rustig aannemen dat de KVP-partijraad het beleid van de fractie bespreekt, zoals men trouwens jaarlijks enkele malen in alle kranten kan lezen. Het is nogal logisch dat besluiten van een partijraad ook worden uitgevoerd, ook als dit niet uitdrukkelijk als taak van een bestuur in een reglement wordt bepaald.

Lipschits: Het is natuurlijk niet zo dat de partijraad van de KVP nooit een punt van het fractiebeleid heeft besproken. Het gaat er echter om dat de partijraad het recht tot bespreking van het fractiebeleid niet automatisch aan de reglementen kan ontnemen.